

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ГЕТЬМАНАТУ ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО У ВИСВІТЛЕННІ СУЧАСНИХ ВІТЧИЗНЯНИХ ІСТОРИКІВ

Проаналізовано внесок сучасних вітчизняних істориків у вивчення основних аспектів зовнішньополітичної діяльності уряду Павла Скоропадського.

The article analyzes the include of the modern Ukrainian historians in the investigation of basic aspects of foreign polical activity of Pavlo Skoropadsky government.

Упродовж 1991–2005 рр. в українській історичній науці чимало уваги приділялося дослідженню історії вітчизняної дипломатії в цілому та за доби визвольних змагань 1917–1922 рр. зокрема. Це було зумовлено передусім тією обставиною, що перед молодістю українською державою, що постала 1991 року, гостро стояла проблема налагодження дипломатичної служби, формування відповідного законодавства, розвитку прикордонних та митних формувань тощо. Важливим у цьому процесі було вивчення попереднього досвіду, який було накопичено українськими урядами початку ХХ ст.

Проблеми зовнішньополітичної діяльності гетьманського уряду знайшли своє відображення у наукових дослідженнях, які були присвячені історії Гетьманату в цілому, окремим аспектам даної проблеми, або спеціально розглядали його міжнародну діяльність. Поряд з дослідженням окремих векторів зовнішньої політики Української Держави (відносин з різними державами та блоками держав) дослідники зосередили свою увагу й на її основних аспектах. Саме аналіз внеску сучасних вітчизняних істориків у вивчення цих аспектів зовнішньої політики Гетьманату є метою даного дослідження.

Наукова розробка зовнішньополітичної діяльності гетьманського уряду була розпочата Т.Зарудою. Першим кроком у цьому напрямку стала стаття, присвячена українсько-російським переговорам 23 травня – 7 жовтня 1918 р., що вийшла друком у 1992 році [4]. Наступного 1993 року дослідник перейшов до більш ґрунтовного вивчення зовнішньополітичної діяльності уряду П.Скоропадського. Зокрема, під час проведення Міжнародної науково-практичної конференції з нагоди 120-ї річниці від дня народження гетьмана Павла Скоропадського і 75-ї річниці проголошення Української Держави 1918 р., яка відбувалася 13–15 травня 1993 року в Києві, Чернігові, Тростянці, Т.Зарудою було виголошено доповідь "Становлення та основні напрямки зовнішньої політики Української Держави". Вчений приділив увагу історії створення та функціонування дипломатичної служби за часів Гетьманату, підбору кадрів, проаналізував склад дипломатичного корпусу, що представляв в Україні інтереси інших держав, зокрема Німеччини, Австро-Угорщини, Болгарії, Туреччини, Фінляндії, Польщі, Румунії, Іспанії, Данії, Греції, Норвегії, Швейцарії, Швеції, Італії, Персії, Португалії, Нідерландів, Бельгії, Росії, Дону, Кубані, Білорусі, Грузії, Вірменії, Азербайджану [5, с. 79–80]. Таким чином, дослідник окреслив основне коло питань щодо історії зовнішньополітичних стосунків Української Держави.

Згодом міжнародна діяльність гетьманського уряду стала предметом всебічного вивчення у його кандидатської дисертації [6], де він розглянув пріоритетні напрямки зовнішньої політики Гетьманату у різні періоди його існування; формування дипломатичної служби як сукупності державних установ для здійснення міжнародної політики мирними засобами; вплив зовнішніх чинників на розробку зовнішньополітичного курсу України; взаємозв'язок між боротьбою політичних сил та угруповань всередині керівництва держави і вибором зовнішньополітичних пріоритетів; відносини України з іншими дер-

жавами та державними групами (Четверний союз, Антанта, новопосталі державні утворення) [6, с. 4].

Одним із перших дослідників, хто зробив значний внесок у розробку проблеми становлення зовнішньополітичної служби України 1917–1921 рр. був також Д.Веденєєв. У працях узагальнюючого характеру вчений розглянув це питання у контексті зовнішньополітичної діяльності всіх українських урядів, в тому числі й уряду П.Скоропадського. Аналізові історії становлення та функціонування дипломатичної служби присвячено його статтю "З досвіду побудови дипломатичної служби України" [2], а також дисертаційну роботу [3]. Маючи змогу порівняти внесок кожного українського уряду в розбудову дипломатичної служби, Д.Веденєєв прийшов до висновку, що "Поява повномасштабної дипломатичної служби України на законодавчих засадах і з певними штатами пов'язана з недовгою, але надзвичайно плідною для відродження української державності діяльністю "останнього гетьмана" П.Скоропадського" [2, с. 31].

У кандидатській дисертації Д.Веденєєв стосовно Гетьманату проаналізував організаційну структуру МЗС, особливості підбору дипломатичних кадрів та вимог щодо їхньої службової діяльності, законодавчу базу функціонування зовнішньополітичних служб. Серед досягнень у формуванні української дипломатії Веденєєв відзначив залучення урядом П.Скоропадського "до дипломатичної праці широкого кола справді талановитих і здібних людей: В.Липинського, відомого історика і політолога, видатного ідеолога відродження української державності (посол у Відні), радника того ж посольства І.Токаревічського-Карашевича – доктора філософії, автора наукових праць на чотирьох іноземних мовах, Ф.Штейнгеля – засновника історико-етнографічного музею Волині..." та інших. За підрахунками дослідника, іноземний дипломатичний корпус в Українській Державі був репрезентований 11 посольствами та дипмісіями, а також 40 консульствами з 15 країн світу [2, с. 33].

Того ж 1994 року вийшла стаття Е.Мірошніченка, присвячена огляду історії української митниці. Дослідник зазначив, що усі українські уряди приділяли увагу організації митного контролю на кордонах з іншими державами. "Часті зміни влади значною мірою не впливали на роботу митних установ, які тільки й встигали "перепідпорядковуватися" тій чи іншій владі. Свої ж основні функції завжди виконували ретельно" [7, с. 4]. Згадуючи митну політику уряду П.Скоропадського він, зокрема, вказав, що з 20 до 30 квітня 1918 р. в Києві працювала окрема комісія по заснуванню на території України митних установ. Основна увага спрямовувалась на організацію митного контролю на австрійському кордоні, де за доповідями з місць виникала термінова необхідність захистити кордон і державу від спроб безмитного ввезення імпортованих товарів та вивезення українських. Комісія ухвалила рішення про створення тимчасового митного контролю в прикордонних пунктах Радзівілов, Волочиск, Гусятин, Новоселиця, Збараж. Передбачалося здійснювати митний контроль за іноземними вантажами і поштовими відправленнями та переправлення їх під митним забезпеченням на митні

склади Одеси, Києва, Харкова. Дещо пізніше було організовано митний контроль і на кордоні з Росією [7].

У лаконічній формі оцінювально-констатуючий матеріал з досліджуваної проблеми вміщено в одній з узагальнюючих праць з історії Української революції, зокрема висновки про досягнення в митній та торговельній політиці Гетьманату: "Гетьманський уряд завершив формування власних митних органів, які намагалися навести порядок в обліку продуктів харчування, сировини та інших товарів, що вивозились з України. Впорядкуванню цієї проблеми сприяло також скорочення кількості прикордонних пунктів для передачі експортної продукції представникам Німеччини та Австро-Угорщини. Влітку гетьманському уряду певною мірою вдалося зосередити в своїх руках контроль над зовнішньою та внутрішньою торгівлею. Він зміг дещо обмежити вплив німецьких монопольних товариств на вітчизняну економіку" [12, с. 105].

У 2000 році посилювався інтерес дослідників до історії українського митного права та міжнародних економічних стосунків. Зокрема, сучасний український науковець К.Сандровський зазначив, що за доби Гетьманату було підписано угоду між Українською Державою і Росією, за якою на митному кордоні між ними почали діяти пости Харківської митниці – в Білгороді і Валуйках [9, с. 25]. Далі К.Сандровський звернув увагу на укладання гетьманом 10 вересня 1918 р. "Протоколу економічного договору між Українською Державою з одної, а Німеччиною і Австро-Угорщиною з другої сторони на господарський 1918/1919 рік". Дослідник зазначив, що в одному з додатків до цього документу був розділ "Угода про мито", в якому, зокрема, йшлося про необхідність впровадження "упрощення і полегшення українських митових формальностей" [9, с. 25].

Значним внеском у дослідження історії дипломатії України можна вважати вихід у 2001 році "Нарисів з історії дипломатії України". У них певною мірою висвітлено й міжнародну діяльність уряду Української Держави, чому присвячено окремий параграф восьмого розділу, написаного О.Павлюком, який висвітлює історію дипломатії незалежних українських урядів 1917–1920 рр.

Щодо зовнішньополітичної діяльності уряду П.Скоропадського О.Павлюк зазначив, що гетьман приділяв набагато більше уваги міжнародній політиці і розбудові української дипломатичної служби, ніж керівники УНР. В цілому, у цей період у Києві було акредитовано 11 зарубіжних місій: з Німеччини, Австро-Угорщини, Туреччини, Болгарії, Дону, Польщі, Румунії, Фінляндії, Кубані, Азербайджану та Грузії. 10 українських дипломатичних представництв було виряджено за кордон: до Німеччини, Австро-Угорщини, Туреччини, Болгарії, Дону, Фінляндії, Швейцарії, Румунії, Кубані та Швеції. (Гетьманський уряд також призначив дипломатичну місію до Польщі, але з її відправленням свідомо не поспішав з огляду на українсько-польські територіальні суперечності, й місія так ніколи і не виїхала до Варшави). Розпочалося становлення української консульської служби. Відбулася реорганізація Міністерства закордонних справ, що мало сприяти підвищенню ефективності його роботи [8, с. 327].

Водночас, у "Нарисах" цілком слушно підкреслено, що здійснення зовнішньої політики Українською Державою відбувалося у складних умовах. Німецька та австро-угорська окупація позбавляли гетьманський уряд можливості маневру й вибору зовнішньополітичної орієнтації. Зрозуміло, що домінуючим напрямком дипломатичних зносин гетьманської держави стали взаємини з Німеччиною та її союзниками. Передусім зазначалося, що вони різнилися від задовільних і безпроблемних з Болгарією та Туреччиною, дещо конфліктних, але в цілому доброзичливих з Німеччиною, до вельми напружених з Австро-Угорщиною [8, с. 328].

Другим напрямком зовнішньої політики гетьмана Скоропадського, на думку автора, було вирішення спірних територіальних питань і розвиток взаємин з сусідами та іншими державними утвореннями, що постали на теренах колишньої Російської імперії: Польщею, Фінляндією, Литвою, Білоруссю, Доном, Кубанню, Грузією, Вірменією, Кримом тощо. Головне завдання на цьому напрямку полягало в урегулюванні відносин з Радянською Росією [8, с. 330].

Гетьманський уряд також намагався налагодити взаємини з Антантою та нейтральними країнами. Зокрема, у Швеції та Швейцарії перебували українські дипломатичні місії. Але, як зазначено в "Нарисах", розвивались ці відносини дуже важко, оскільки, з одного боку, до цього негативно ставилась Німеччина, яка не була зацікавлена в тому, щоб український уряд зближувався з нейтральними державами, а через них – з країнами Антанти. З другого боку, нерішуче діяла українська дипломатія. Щоб поліпшити ставлення Антанти й США до України, П.Скоропадський наважився радикально змінити свою зовнішньополітичну орієнтацію, призначивши у листопаді 1918 р. міністром закордонних справ замість Д.Дорошенка Т.Афанасьєва. Однак, повалення режиму Гетьманату перекреслило будь-які можливості для розвитку контактів Української Держави з країнами Антанти і США, що виникли пізньої осені 1918 р. Саме на цьому, на думку О.Павлюка, закінчився другий етап дипломатичної діяльності національних українських урядів періоду визвольних змагань [8, с. 333 – 335].

Серед проблем, яких рідко торкаються інші автори, О.Павлюк проаналізував історію українського військового аташату у період гетьманської держави. Поновлення військово-дипломатичної діяльності, котра була невідривною складовою функціонування козацько-гетьманської республіки, розпочалося в період Центральної Ради. Однак, організаційно-правниче утворення військово-дипломатичного апарату було пов'язане з діяльністю адміністрації гетьмана П.Скоропадського.

Зокрема, у "Нарисах" зазначено, що "вже навесні 1918 р. розгорнулася робота щодо створення організаційних і директивних засад військового аташату. Його працівники ("військові агенти" – за тогочасною термінологією) мали призначатися з офіцерів Генштабу. При цьому встановлювалися суворі вимоги щодо професійних і моральних якостей кандидатів на військово-дипломатичну роботу" [8, с. 336]. Військово-дипломатична діяльність зосереджувалася у складі Генштабу, де було створено відділ закордонного зв'язку або закордонний відділ. Саме цей підрозділ взяв на себе основне навантаження щодо формування системи військово-дипломатичного представництва України. За намірами Генштабу, головними функціями військової дипломатії мали бути постачання інформації про стан збройних сил іноземних держав і вивчення кращих надбань військово-теоретичної думки за кордоном. О.В.Павлюк детально проаналізував затверджену 31 травня 1918 р. начальником Генштабу цілком таємну "Інструкцію закордонним військовим агентам при представниках (по частині розвідочній)". Цей документ був першою комплексною директивою стосовно організації поточної роботи українського військового аташату щодо збирання інформації про стан збройних сил і військового будівництва країн акредитації. Автор вважає, що "Інструкцію..." можна розглядати як і концептуальний документ щодо цілеспрямованого збирання відомостей розвідувального характеру, виходячи з тогочасного рівня уявлень про завдання військової розвідки як такої [8, с. 337].

За проектом військового відомства при посольствах Української Держави 1-го розряду (12 осіб за штатом) повинні були отримати акредитацію військовий агент (посада отамана бригади), його помічник (полковник) та старшина для доручень (курінний), а при посольствах

2-го розряду (3 особи) – військовий агент (полковник) і його помічник (курінний) [8, с. 338]. Створено було також і систему військово-морських агентів при посольствах Української Держави. Вони були акредитовані в Німеччині, Австрії, Угорщині, Румунії, Туреччині. Роботою військово-морської дипломатії керував закордонний відділ Морського Генерального штабу. Цей підрозділ обробляв інформацію щодо організації та озброєння військово-морських сил іноземних держав, яка надходила від військово-морських аташе, та давав їм відповідні інструкції [8, с. 338 – 339].

О.Павлюк, досліджуючи історію військової дипломатії, прийшов до цілком слушного висновку про те, що при впровадженні військово-дипломатичних агентів український уряд наштовхувався на дискримінаційне ставлення до України держав австро-німецького блоку. Уряди Австрії та Німеччини відмовили у приїзді українським військовим дипломатам, посиляючись на те, що при їхніх штабах армій вже працюють представники від українських Збройних сил. Зазнавали військові аташе й певних перепон з боку Міністерства закордонних справ, яке іноді відмовлялось сприяти їхній роботі при дипломатичних представництвах. Ці обставини, на думку О.Павлюка, призводили до послаблення ефективності роботи військової дипломатії за кордоном. Зрештою, аби уникнути подібних суперечностей, 10 листопада 1918 р. Військове міністерство запропонувало ввести посади військових дипломатів безпосередньо до штатів посольств України. МЗС в цілому підтримало цю пропозицію, однак втілити її в життя не вдалося [8, с. 339].

Таким чином, вихід у світ "Нарисів з історії дипломатії" став значним кроком уперед на шляху вивчення міжнародних взаємин незалежних українських урядів 1917-1920 рр. в цілому, та зовнішньої політики гетьманського уряду зокрема. Проаналізувавши значне коло джерел, серед яких спогади Д.Дорошенка, П.Скоропадського, П.Христюка, а також документи ЦДАВО України, автори розкрили основні напрями зовнішньополітичної діяльності Гетьманату, показали труднощі становлення дипломатичної служби, в тому числі військово-дипломатичної, в цілому високо оцінивши здобутки гетьмана П.Скоропадського та його уряду у сфері міжнародної діяльності.

Концептуальний аналіз зовнішньополітичного курсу Гетьманату здійснює у своїй статті В.Слодатенко. На його думку, повною мірою безвихідність становища компенсувалася тим, що на чолі зовнішньополітичного відомства опинилися справді талановиті люди, палкі патріоти, для яких національний інтерес був важливою точкою виміру своєї діяльності: М.Василенко та Д.Дорошенко. Значною мірою завдяки їх зусиллям вдалося реалізувати об'єктивні можливості, що виникли на міжнародній арені для входження України в європейський простір як нового суб'єкта міжнародного життя [11, с. 117].

2002 рік було ознаменовано й виходом у світ оригінальної праці В.Сергійчука, у якій зроблено спробу встановити основні аспекти ставлення країн Європи та Америки до Української державності доби визвольних змагань [10]. Одразу слід зазначити, що дослідник не ставив собі за мету детально проаналізувати історію міжнародних стосунків України доби визвольних змагань. Не приділяє він також спеціальної уваги зовнішньополітичній діяльності гетьманського уряду. В цілому дана праця представляє собою публікацію документів переважно із складу архівних фондів ЦДАВО України, які репрезентують відношення представників 38 країн світу (передусім дипломатів, державних діячів, окремих громадян) до молодого українського державності. Відомості щодо досліджуваної проблеми містяться у нарисах, присвячених огляду взаємин України із Кримом, Доном, Грузією, Росією, Німеччиною, Австро-Угорщиною, Ту-

реччиною, Румунією. Є окремі згадки про зовнішньополітичну діяльність гетьманського уряду в деяких інших розділах дослідження, зокрема у розвідці щодо взаємин із Вселенським патріархатом.

На жаль, серед значного документального масиву, оприлюдненого В.Сергійчуком, порівняно незначна кількість документів торкається часу Гетьманату. Передусім, вони висвітлюють проблеми встановлення приязних взаємин із державними новоутвореннями, що постали на теренах колишньої Російської імперії – Кримом, Доном та Грузією. Зокрема, у нарисі "Крим" вміщено документи, які містять цінну інформацію щодо умов приєднання Криму до України та ходу переговорів з цього питання між кримською делегацією та українським урядом. Серед них – "Лист голови Кримського крайового уряду генерала С.Сулькевича до гетьмана П.Скоропадського про готовність вести переговори щодо умов приєднання півострова до України", "Інструкція кримській делегації на переговори в Києві", "Конфіденційна пам'ятна записка для кримської делегації на переговорах у Києві" (усі три документи датовані 26 вересня 1918 р.), а також датовані жовтнем 1918 р. "Умови з'єднання Криму з Українською Державою, запропоновані Урядом Павла Скоропадського", "Пропозиції кримської делегації щодо з'єднання Криму і Української Держави" та "Протокол переговорів між кримською та українською делегаціями в Києві щодо об'єднання" [10, с. 142–155].

Серед документів, що представляють взаємини Української Держави із Доном безперечний інтерес представляють такі, як "Попередня угода про розмежування між Українською Державою і Всевеликим Військом Донським" від 7 серпня 1918 р. та "Промова повноважного посланника Все великого Війська Донського генерала Черячукина під час вручення вірчих грамот гетьману Павлу Скоропадському" виголошена 28 вересня 1918 року [10, с. 163 – 165].

Не обминув своєю увагою дослідник й взаємини Гетьманату із Грузією, яка також звільнилася від російського панування. Серед документів, що представляють дану проблему у праці В.Сергійчука слід згадати "Лист міністра закордонних справ Грузії А. Чхенкелі до представника Української Держави у Берліні з пропозицією визнання" від 6 червня 1918 р., "Лист керівників Грузинської Демократичної Республіки до міністра закордонних справ Української Держави з повідомленням про призначення представників при українському уряді" від 4 липня 1918 р., а також "Договір між Українською Державою і Грузинською Республікою" укладений 5 грудня 1918 р. [10, с. 507 – 514].

Значний інтерес представляють документи, які репрезентують взаємини гетьманського уряду із більшовицькою Росією. Серед них, передусім, слід виділити "Договір між РСФСР і Українською Державою про тимчасові умови перемир'я" від 12 червня 1918 р. Заслугує на увагу дослідників й такий документ, як "Записка Голови Української мирової делегації С.П.Шелухіна про мирові переговори з Росією", складена у серпні 1918 р. [10, с. 183–193].

Як відомо, взаємини Гетьманату із Німеччиною та Австро-Угорщиною відзначалися значною інтенсивністю. Це помітно й у роботі В.Сергійчука, оскільки вони представлені досить широким спектром опублікованих та проаналізованих джерел. Серед них – "Нота гетьмана Павла Скоропадського послові Німеччини в Україні барону фон Мумму щодо розв'язання кримської проблеми" від 10 травня 1918 р., "Звернення Уряду Української держави до німецького посла фон Мумма щодо антиукраїнських дій представників німецьких окупаційних військ у Таврійській губернії" травень 1918 р., "Договір про розподіл військового майна на території України між українським і німецьким урядами" 1918 р., листи міністра закордонних справ Української

Держави Д.Дорошенка до барона фон Мумма, посла Гетьманату у Німеччині барона О.Штейнгеля до Д.Дорошенка та інші документи представляють взаємини із Німеччиною [10, с. 304–319].

Стосунки із Австро-Угорщиною представлені переважно дипломатичним листуванням. Це, зокрема дві ноти, що були подані послом Австро-Угорщини графом Форгачем Голові Ради Міністрів України щодо виконання поставок продуктів Центральним державам 1 червня 1918 р. та послом Української Держави у Відні В'ячеславом Липинським міністру закордонних справ Австро-Угорщини графу Буріану у зв'язку з анулюванням останнього таємного договору щодо поділу Галичини 24 липня 1918 р., а також лист Дмитра Дорошенка до міністерства закордонних справ Австро-Угорщини щодо проблеми Холмщини, датований 12 червня 1918 р. Має певний інтерес й "Проект адміністративно-територіального устрою частини України, зайнятої австро-угорськими військами" 1918 р. [10, с. 337–350].

Менше уваги дослідник приділив висвітленню взаємин Гетьманату із Румунією та Туреччиною. Вони також представлені дипломатичним листуванням. Це, зокрема, "Повідомлення міністра закордонних справ Туреччини про призначення Ахмеда Мухтар-бея посланником Оттоманської Порти в Україну" від 30 серпня 1918 р., "Вербальна нота дипломатичної місії Оттоманської імперії Дмитру Дорошенку щодо обміну полоненими" від 19 жовтня 1918 р., а також "Нота посла Української держави до міністра закордонних справ Румунії" від 20 квітня 1918 р., "Лист представників комісаріату Румунського уряду в Україні до військового міністра Української Держави Рогози щодо долі українського військового майна на території Румунії" від 9 вересня 1918 р. [10, с. 367 – 369, 473 – 481]. В цілому аналіз та публікація документів з історії зовнішньополітичних стосунків Української Держави, здійснені В.Сергійчуком мають велике наукове значення, хоча й не охоплюють усього спектру проблем, які доводилося розв'язувати гетьманському уряду у цьому напрямку.

Інформаційний аспект міжнародної діяльності Гетьманату знайшов своє відображення у другому розділі "Міжнародно-пропагандистська діяльність української національної державності у 1917–1920 рр." кандидатської дисертації О. Будкова, що була захищена в 2004 р. Дослідник наголосив на тому, що помітний крок вперед у справі міжнародного інформування було зроблено за часи Української Держави гетьмана П.Скоропадського, коли значно розширилась мережа дипломатичних і консульських установ України за кордоном.

Охарактеризувавши основні напрями зовнішньої політики гетьманату, які потребували інформаційно-пропагандистського забезпечення, науковець зазначив, що у структурі МЗС постачанням інформації до вищих органів влади, закордонних представництв, обробкою

відомостей з-за кордону й контрпропагандою відав відділ преси, випуск бюлетенів іноземної преси та підготовку публікації документів іноземними мовами здійснював архівно-літературний відділ. Особливими здобутками, на думку дослідника, відзначалася пропагандистська робота посольств у Відні, на Кубані, яку Гетьманат вважав зоною стратегічних інтересів. Існували проекти створення за кордоном Інформаційного бюро як координаційного центру зовнішньополітичної пропаганди. До міжнародного інформування залучалися можливості Департаменту преси при МВС Української Держави, до складу якого увійшли Українське Телеграфне Агентство (УТА), яке мало корпункти за кордоном, та редакції ряду офіційних видань. Під егідою Департаменту у Відні почало виходити інформаційне видання з українських справ "Україніше Блеттер". Обробкою відомостей зовнішньополітичного характеру займався і "освідомчий відділ" Гетьманської похідної канцелярії [1, с. 8].

Таким чином, в узагальнюючих працях з історії дипломатичної діяльності українських урядів доби визвольних змагань серед аспектів зовнішньополітичної діяльності Гетьманату найбільш повно досліджено створення та функціонування дипломатичної служби, митниці, військового аташату, інформаційний аспект цієї діяльності й ставлення до неї країн Європи та Америки. Практично залишилися поза увагою вчених міжнародна політика Гетьманату в гуманітарній сфері. Частково досліджено історію військово-дипломатичної діяльності. У своїх оцінках дослідники не були однозначними, відзначаючи як різноманітні здобутки Гетьманату, так і певні прорахунки в цих сферах його діяльності.

1. Будков О. Міжнародно-інформаційна діяльність Української держави. 1917 – 1923 рр.: Автореф. дис... канд. іст. наук / О. Будков – Донецьк, 2004. – 18 с.
2. Веденєєв Д. З досвіду побудови дипломатичної служби України / Д. Веденєєв // Розбудова держави.-1993.-№3.-С. 30 – 36.
3. Веденєєв Д. Становлення зовнішньополітичної служби України (1917–1920 рр.): Автореф. дис. ... канд. іст. наук / Д. Веденєєв – К., 1994. – 17 с.
4. Заруда Т. Переговори між Українською Державою та Радянською Росією (23.У-7.Х 1918 р.) / Т. Заруда // Історичні зошити. – К., 1992. – В.1. – С. 19-40.
5. Заруда Т. Становлення та основні напрями зовнішньої політики Української Держави / Т. Заруда // Останній гетьман. Ювілейний збірник пам'яті Павла Скоропадського (1873 – 1945). – К., 1993. – С. 66 – 82.
6. Заруда Т. Зовнішньополітична діяльність уряду Української Держави. 1918 рік.: Автореф. дис. ... канд. іст. наук / Т. Заруда – К., 1995. – 15 с.
7. Мірошниченко Е. Митниця – атрибут державності / Е. Мірошниченко // Політика і час. – 1994. – № 5. – С. 3 – 7.
8. Нариси з історії дипломатії України / Під ред. В.А. Смолія – К., 2001. – 736 с.
9. Сандровський К. Таможенне право в Україні: національне і міжнародне / К. Сандровський – К., 2000. – 208 с.
10. Сергійчук В. Неусвідомлення України. Ставлення світу до Української державності: погляд у 1917–1921 роки з аналізом сьогодення / В. Сергійчук – Львів, 2002. – 704 с.
11. Солдатенко В. Зовнішньополітичний курс Гетьманської держави П.Скоропадського / В. Солдатенко // Проблеми вивчення історії Української революції 1917 – 1921 рр.: Збірник наукових статей / За ред. проф. В.Верстюка – К., 2002. – С. 116 – 135.
12. Українська революція і державність (1917 – 1920 рр.). – К., 1998. – 284 с.

Надійшла до редколегії 25.03.09

В. Вахонєєв, асп.

ЗАСНУВАННЯ ГРЕЦЬКИХ АПОЙКІЙ В РАЙОНІ БОСПОРУ КІММЕРІЙСЬКОГО: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД

It is analyzed a historiography of colonization of Cimmerian Bosphorus in the end of VII – first half VI century BC in article. The author stops attention to the fullest researches of the domestic researchers, devoted to the problem of becoming of policies on Bosphorus.

В статті проаналізовано історіографію колонізації берегів Боспору Кімерійського в кінці VII – першій половині VI ст. до н.е. Автор зупиняє увагу на найбільш змістовних працях вітчизняних дослідників, присвячених проблемі становлення апойки на Боспорі.

Тема, пов'язана з питаннями Великої грецької "колонізації" будь-якого регіону, дуже складна і вимагає від дослідника ретельного аналізу всіх наявних типів джерел. Так само тема грецької "колонізації" Боспору не

може бути висвітлена ізолювано, поза контекстом всього процесу грецької колонізації VIII-VI ст. до н.е., що має свої внутрішні причини, закономірності і правила. "Колонізація" – не простий процес, він має складний